

DE VLAAMSE MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME

MEDEDELING AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: Voortgang werkzaamheden Raamakkoord ‘Landschap De Liereman en omgeving’

1. INLEIDING

Het “Landschap de Liereman en omgeving” is gelegen in het noorden van de provincie Antwerpen op grondgebied van de gemeenten Oud-Turnhout, Arendonk en Ravels en vormt een staalkaart van het beste wat de Kempen te bieden heeft: een verscheidenheid aan natuurlijke biotopen met een hoge biodiversiteit van zowel Europees als regionaal belang, rijke erfgoed- en archeologische waarden in mozaïek met een hoog dynamische landbouw. Op 12 december 2008 werd in het kader van de afbakening van de gebieden van de natuurlijke en agrarische structuur (AGNAS) onder meer beslist tot de opmaak van een “Raamakkoord inzake flankerend landbouwbeleid en natuurontwikkeling”. Dit akkoord kwam tot stand in een overleggroep en werd op 19 september 2011 ondertekend door verschillende betrokken partijen die een gestructureerde taak in de open ruimte hebben. Sindsdien heeft de Vlaamse Landmaatschappij de opdracht om de uitvoering van het raamakkoord te coördineren.

In het raamakkoord is opgenomen: “... *rapporteert de minister bevoegd voor leefmilieu en natuurbehoud via een mededeling over de werkzaamheden van de overleggroep aan de Vlaamse Regering.*”

Voorliggende mededeling is de derde rapportering van de overleggroep sinds de ondertekening van het raamakkoord in september 2011. De rapportering belicht de werkzaamheden voor de periode 2015 tot op heden – zijnde begin 2020.

2. OVERLEG- EN WERKFORA

2.1 Overleggroep

De Overleggroep “Landschap De Liereman en omgeving” is verantwoordelijk voor de goede uitvoering van het Raamakkoord. De leden doen dit door proactief en in alle openheid, vanuit een constructieve houding te spreken over de processen en activiteiten die raken aan of interfereren met de uitvoering van het Raamakkoord. Dit om afstemming tussen de verschillende processen zo goed als mogelijk te bewaken. De Overleggroep waakt over het principe van gelijktijdigheid van voordeel tussen landbouw en natuur uit het raamakkoord.

In de periode 2015 – 2020 kwam de *Overleggroep* 7 keer samen.

Op 13 juni 2020 vroeg minister Zuhail Demir aan gouverneur Cathy Berx om het voorzitterschap van

de *Overleggroep* over te nemen van VLM, een opdracht die werd aanvaard. VLM zal de komende jaren nog zeer sterk blijven inzetten op De Liereman, maar dan voornamelijk via haar kerntaak: inrichting. Als voorzitter van de Overleggroep zal de gouverneur de komende jaren verder werken aan de uitvoering van en afstemming tussen de verschillende belangrijke processen die lopen in het gebied: natuurinrichting, het AGNAS-GRUP, waterretentie in de vallei van de Aa, de aspiraties die lokaal leven over een mogelijke erkenning als nationaal park, ...

2.2 Dagelijks bestuur

Om voldoende te kunnen inspelen op acute vragen en met een korte, maar transparante lijn aan overdracht van informatie werd een *Dagelijks bestuur* aangesteld. Het *Dagelijks bestuur* bereidt ook de agenda van de *Overleggroep* voor. In de periode 2015 –2020 kwam het *Dagelijks bestuur* 13 keer samen.

2.3 Werkgroepen en bilateraal overleg

Om de inhoud van een aantal specifieke onderwerpen en aspecten van de uitvoering van het Raamakkoord “Landschap de Liereman en omgeving” vorm te geven wordt geopteerd om werkgroepen op te richten waar nodig. De samenstelling van de werkgroepen is afhankelijk van de inhoudelijke focus.

Een werkgroep heeft een tijdelijke opdracht die afloopt wanneer de inhoudelijke opdracht, de externe studie of het Europees project rond is. Volgende werkgroepen werden ingericht :

- Werkgroep Uitmijning, gecoördineerd door Natuurpunt, volgt het proefproject “Uitmijning”, in samenwerking met de UGent.
- Werkgroep Landbouw, gecoördineerd door VLM, brengt landbouwexperts samen over specifieke vraagstukken. De werkgroep kwam in 2015 samen in functie van de studie bedrijfsadvies.
- Werkgroep Vallei van de Aa, gecoördineerd door de provincie Antwerpen – dienst Integraal Waterbeleid en VLM, kwam samen om de voortgang van de ontwikkeling van retentie in de vallei van de Aa te bespreken.
- Werkgroep Allocatie S-IHD's, gecoördineerd door ANB. Hier werd gerapporteerd over de voortgang van de allocatie van de S-IHD's.

De coördinator van een werkgroep koppelt de voortgang en resultaten terug naar het dagelijks bestuur en de *Overleggroep*.

Naast hoger vermeld gestructureerd overleg wordt er o.a. door VLM tevens regelmatig overleg gepleegd met individuele belanghebbenden (eigenaars-gebruikers), waaronder de eigenaar van een groot landgoed.

3 **ACTIES, STUDIES EN PROCESSEN**

3.1 Specifieke instandhoudingsdoelstellingen (S-IHD's)

Het opzet van Natura 2000 is de realisatie van de Europese natuurdoelen (instandhoudingsdoelstellingen of IHD). Per gebied werd bepaald hoeveel oppervlakte habitat nodig is en wat er gedaan moet worden om deze in een goede staat van instandhouding te krijgen. De doelen maken concreet welke maatregelen er in een gebied genomen moeten worden

ANB maakte, met ondersteuning van VLM, een allocatie-oefening voor de instandhoudingsdoelen voor het deelgebied van de Liereman binnen het desbetreffende SBZ-H, aangevuld met een taakstelling voor de soorten voor dit deelgebied zoals goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 23 april 2014 en gepubliceerd in het BS van 15 oktober 2014. De allocatie gebeurde modelmatig en manueel op basis van

expertkennis en afgestemd op het ambitieniveau van de “sterkste schouders” en het natuurinrichtingsproject.

VLM berekende in de DIAN-tool de impact van de allocatie op de PAS-status van de betrokken landbouwbedrijven. Er werd gekeken naar de wijzigingen in habitatdoelen bij het instellen van een drempel in significantieniveau PAS. De doorrekening gebeurde voor verschillende drempelwaarden: PAS 5, 10, 12, 15, 20, 30, 40, 50 %. De kaart van PAS 5% toont drie kritische zones: Rode Goor, Echelkuil en Lieremansstaartje.

De voorstellen werden besproken op drie bilaterale rondes met de natuur-, landbouwsector en eigenaars, zodat het principe van gelijktijdigheid van voordeel van de sectoren landbouw en natuur kon gewaarborgd worden. De resultaten en aandachtspunten werden eveneens toegelicht op de overleggroep en de natuurinrichtingscommissie en het natuurinrichtingscomité,

De uitkomst van het model werd getoetst door het VITO aan de leefgebiedvereisten van de habitatsoorten en stand-still van de regionaal belangrijke biotopen. Voor een oppervlakte van ca. 25ha was er schijnbaar abiotische concurrentie tussen droge natuurdoelen (droog bos en droge heide). Oplossingen werden eerst gezocht in het leggen van 25 ha aan droge bosdoelen in SBZ-V in plaats van in SBZ-H. Hiervoor werd echter geen echt draagvlak gevonden.

Verder was er bij de betrokken sectoren de vrees dat de landschapsecologische visiekaart (LEOV) niet was afgestemd op de allocatie van de S-IHD's (natuurdoelenkaart). Daarom heeft ANB een kaart gemaakt, die de verschillen tussen beide kaarten laat zien. Hierbij werden de anomalieën, die zichtbaar werden, verklaard en opgelost. **Het uiteindelijk modelresultaat geeft aan dat de doelen abiotisch wel integraal gelegd kunnen worden (te begrijpen als ecologisch realistisch) binnen het deelgebied van de SBZ-H.** Deze resultaten werden teruggekoppeld op de vergadering van het natuurinrichtingscomité van 8 januari 2019. Het verslag van deze comitévergadering werd tevens overgemaakt aan alle commissieleden.

Op 22 april 2020 heeft een brand een 30-tal hectaren heide en bos in De Liereman vernield. Kort na de brand (op vrijdag 24 april 2020) bracht ik in het gezelschap van provinciegouverneur Cathy Berx een bezoek aan de getroffen zone. Ik engageerde me om middelen vrij te maken voor de uitvoering van snelle herstelmaatregelen (600 000EUR). Aan Inspectie Financiën is een adviesvraag overgemaakt voor het toekennen van een facultatieve subsidie aan Natuurpunt Beheer vzw n.a.v. de heide- en veenbrand in natuurreserveaat De Liereman.

3.2 Natuurinrichting / Nota landbouw

In het raamakkoord wordt als opdracht aan VLM en ANB omschreven: *“Een haalbaarheidsonderzoek voor de instelling van een natuurinrichtingsproject of met betrekking tot de uitvoering van afzonderlijke werkzaamheden van natuurinrichting”*

Het **natuurinrichtingsproject** werd door de minister bevoegd voor omgeving, natuur en landbouw ingesteld op 13 juni 2014. In afwachting van de goedkeuring van de samenstelling van de natuurinrichtingscommissie en -comité werden in 2015 bilaterale overleg rondes gehouden met de betrokken overheden en belangrijkste middenveldorganisaties. VLM en ANB bereidden parallel hiermee het ontwerp projectrapport inhoudelijk voor. De uitwerking van een gebiedsvisie voor de versterking van de omgevingskwaliteit voor het projectgebied staat hierbij centraal. De gebiedsvisie voor de Liereman stelt een duurzame en rechtszekere toekomst voor zowel de landbouw- als natuurfunctie als basisrandvoorwaarde.

Het natuurinrichtingscomité en de natuurinrichtingscommissie werden beiden opgericht bij MB op 14 september 2015.

Het natuurinrichtingscomité is samengesteld uit vertegenwoordigers van diverse relevante Vlaamse administraties, het provinciebestuur van Antwerpen, de betrokken gemeentebesturen, de provinciale landbouwkamer en natuurverenigingen.

De natuurinrichtingscommissie is samengesteld uit vertegenwoordigers van de betrokken natuurverenigingen, de eigenaars/gebruikers/beheerders, streekdeskundigen op vlak van natuurbehoud, streekdeskundigen op vlak van landbouw, bosdeskundigen. Voorzitter van zowel comité als commissie is telkens een ambtenaar van ANB. Het secretariaat wordt gevoerd door VLM.

Het natuurinrichtingscomité kwam vier keer samen in 2016. De natuurinrichtingscommissie kwam 5 keer samen in 2016. De werkzaamheden van commissie en comité werden op vraag van de vertegenwoordigers van de eigenaars stilgelegd vanaf de 2e helft van 2016, om de knelpunten op niveau van IHD verder uit te klaren. De werkzaamheden van commissie en comité werden terug opgestart in het najaar van 2017 en werd de bespreking van de ontwerpversie van het projectrapport hernomen. Zowel commissie als comité hebben in 2017 eenmaal vergaderd (25 en 26 september 2017). In 2018 heeft de commissie 4 maal en het comité 3 keer vergaderd.

Bij de bespreking van de ontwerpversie van het projectrapport in de natuurinrichtingscommissie is er heel veel ruimte gegeven voor discussie. Desondanks is het niet mogelijk gebleken een volledige consensus te krijgen met alle betrokken actoren. Op basis van de positieve besluitvorming in het natuurinrichtingscomité en -commissie is besloten om over te gaan tot de organisatie van het openbaar onderzoek. Het projectrapport werd goedgekeurd op de comitévergadering van 8 januari 2019.

De adviesprocedure (openbaar onderzoek) over het projectrapport is gestart op 18 maart 2019 en is beëindigd op 16 april 2019. Hiertoe werden alle belanghebbende eigenaars / gebruikers / vruchtgebruikers aangeschreven. Bij dit schrijven was een algemene infobrochure gevoegd, evenals een oplistings van hun, bij het secretariaat gekende, gebruik en/of eigendom. Tevens werden zij uitgenodigd voor verdere toelichting op 1 van de 2 info-avonden (18 maart in Oud-Turnhout, 21 maart in Arendonk) en op 1 van de 10 zitdagen, die tijdens het openbaar onderzoek werden georganiseerd om dieper in te kunnen gaan op specifieke vragen.

Er werden in totaal 157 bezwaren ingediend, waarvan 3 bij het gemeentebestuur van Arendonk, 150 bij het gemeentebestuur van Oud-Turnhout (inclusief 2 petitielijsten) en 4 bij het secretariaat van het natuurinrichtingscomité. Er zaten tevens meerdere dubbels bij de ingediende bezwaren.

Gezien de omvang van het natuurinrichtingsproject (1956 ha en ongeveer 1000 belanghebbenden) valt het op dat het aantal bezwaren relatief klein is, ondanks de commotie die er al vanaf het begin rond dit project was. Vermoedelijk is dit grotendeels het gevolg van de vele formele en informele overlegmomenten met en tussen de belangrijkste sectoren (landbouw, natuur en eigenaars) en van de uitgebreide communicatie nav. het openbaar onderzoek met de betrokkenen/belanghebbenden via 2 infoavonden, maar vooral via de zitdagen waar de belanghebbenden uitgelegd kregen wat de impact van het project op hun eigendom en/of (vrucht)gebruik is.

Het secretariaat heeft in de loop van april en mei 2019 de ingediende de bezwaren en adviezen voorbereid met het oog op bespreking en advisering door projectcommissie en projectcomité. De projectcommissie heeft de bezwaren besproken en geadviseerd in 2 zittingen, namelijk op 11 juni en 20 juni 2019. Het projectcomité heeft zijn adviezen geformuleerd in de vergadering van 5 september 2019.

Het secretariaat heeft het overwegingsdocument (met adviezen van commissie en comité over de te nemen maatregelen en uitvoeringsmodaliteiten) op 13 januari 2020 overgemaakt aan ANB met het oog op een ministeriële goedkeuring.

Op basis van dit overwegingsdocument heb ik op 17 juni 2020 de lijst van Maatregelen en Modaliteiten van het natuurinrichtingsproject goedgekeurd. **Hierdoor komt er 11,5 miljoen euro beschikbaar voor natuurinrichtingsmaatregelen in De Liereman.**

In het raamakkoord is tevens opgenomen:

“Een landbouwstudie voor de deelgebieden 56, 57.1 en 57.2 ... (coördinatie VLM)”

“Een studie naar de meeste geschikte instrumentenmix om de gebiedsgerichte doelstellingen voor deelgebieden 56, 57.1 en 57.2 te realiseren (coördinatie VLM)”

“De opmaak van het flankerend beleid landbouw op basis van de uitgevoerde studies ...”

De landbouwstudie en de studie naar de meest geschikte instrumentenmix zijn ondertussen uitgevoerd en opgeleverd.

Parallel met het projectrapport natuurinrichting heeft het VLM ook een **nota landbouw** opgesteld, waarin onder andere de resultaten van hierboven vermelde studies zijn verwerkt. In deze nota landbouw worden alle mogelijke positieve en flankerende maatregelen voor de landbouwsector opgesomd en beschreven die kunnen uitgevoerd en gefinancierd worden via het natuurinrichtingsinstrument of andere instrumenten/processen. In deze nota is tevens een ruimtebalans opgenomen die de impact van de diverse processen op het landbouwgebruik in het projectgebied begroot. Het is de bedoeling om deze nota als menukaart mee te nemen in het verder projectverloop en de impact op de ruimtebalans landbouwgebruik en de lijst van positieve en flankerende maatregelen verder te verfijnen. De eerste versie van deze nota landbouw is besproken op de *Overleggroep* van 4 oktober 2018.

Deze nota, en meer bepaald de ruimtebalans landbouwgebruik, is in november 2019 en januari 2020 verder verfijnd in 2 werkgroepvergaderingen over de “verwevingsgebieden” de vallei van de Aa en de Braekeleer (= actiegebied 57.2 van AGNAS).

In de Overleggroep zal worden bepaald welke concrete voorstellen uit de nota landbouw naar voren worden geschoven voor verdere uitwerking en uitvoering. De gouverneur zal als voorzitter van de overleggroep de Landbouwnota hoog op de agenda plaatsen zodat een concrete agenda kan opgesteld worden en in uitvoering kan genomen worden. In de nota van 2021 wordt verslag uitgebracht van de voortgang van deze actie.

3.3 Beheerovereenkomsten

Om de gebiedsvisie voor de Braekeleer te realiseren, zijn beheerovereenkomsten een zeer relevant instrument.

De afgelopen jaren werd binnen het projectgebied niet proactief ingezet op beheerovereenkomsten, omdat de concrete impact van de verschillende lopende processen op bedrijfsniveau nog niet geheel duidelijk zijn. Ingeval er spontaan interesse is vanwege landbouwers, wordt bekeken wat de mogelijkheden zijn, in relatie tot de lopende gebiedsontwikkelingen.

Zo zijn er enkele beheerovereenkomsten extra gesloten ten opzichte van het voorgaande jaar. Hieronder het overzicht van het huidig aantal gesloten beheerovereenkomsten binnen de afbakening van het natuurinrichtingsproject.

- houtkantenbeheer voor een totale opp. van 11 are
- het bufferen van waterlopen en andere kwetsbare elementen voor een totale opp. van 3,1ha
- In het kader van weide- en akkervogelbeheer: gemengde grasstroken (totaal 3,5ha), vluchtstroken (totaal 2,3 ha), uitgestelde maaidatum (totaal 8,65 ha) en vogelvoedselgewas (totaal 2,95ha)

De totale oppervlakte beheerovereenkomsten bedraagt 20,61 ha, waardoor ze momenteel een substantieel deel vormen van de natuurgerichte maatregelen op landbouwpercelen in het gebied.

Er wordt verwacht dat, zodra de betrokken landbouwers een goed zicht krijgen op de concrete impact van de verschillende processen op hun bedrijfsvoering (bijvoorbeeld in de latere uitvoeringsfase van het natuurinrichtingsproject), zij sneller bereid zullen zijn om mee te stappen in het verhaal van beheersovereenkomsten.

3.4 Gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP)

De gebiedsvisie, welke verder uitgewerkt wordt in het projectrapport van de natuurinrichting, dient vertaald te worden in duidelijke en duurzame afspraken over eigendom en gebruik. Deze afspraken (samen met de afspraken van het Raamakkoord) kunnen vervolgens bestendig worden via de meest aangewezen gewestplanbestemming. VLM trad op als bruggenbouwer tussen enerzijds de uitwerking van het natuurinrichtingsproject De Liereman en anderzijds het RUP-proces.

Met het departement Omgeving is afgesproken om geen afzonderlijk overlegproces te voeren als RUP-voortraject, maar om dit te doorlopen via de Overleggroep. Zo kan maatwerk worden afgeleverd en lift het ruimtelijk bestemmingsproces mee met het inrichtingsproces waarbij mijlpalen simultaan worden bereikt. VLM bekeek in 2016 de eventuele RUP noden voor de uitvoering van natuurinrichtingsmaatregelen en in functie van rechtszekerheid van gebruikers. Er waren bilaterale contacten met het departement Omgeving omtrent de simultane aanpak en er werd gezamenlijk een eerste concept-RUP voorbereid. Het departement Omgeving voerde daarvoor een kadasterinterpretatie uit op basis van het streefbeeld dat door VLM via natuurinrichting werd voorgesteld. Er vond in 2018 nog vervolgoverleg plaats voor voortschrijdend inzicht en verdere verfijning. Departement Omgeving zal ten gepaste tijde over de inhoud en de procedure van het RUP terugkoppelen naar de relevante overlegfora in De Liereman. Dit is onder andere gebeurd op het Dagelijks Bestuur van de Overleggroep op 19 september 2019.

Het coördinatieplatform AGNAS keurde op 16 januari 2020 het gebiedsgericht programma AGNAS 2020 goed. Daarin is voorzien dat het geïntegreerd planningsproces voor het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan De Liereman in 2020 kan opgestart worden na de goedkeuring van het projectrapport van het natuurinrichtingsproject. De eerste stap daarbij is het opmaken van een startnota door het planteam die voor goedkeuring voorgelegd zal worden aan de Vlaamse Regering.

3.5 Retentie in de vallei van de Aa

De provincie Antwerpen – dienst Integraal Waterbeleid is beheerder van de Aa en zoekt oplossingen voor de regelmatig optredende overstromingen langs de Aa ter hoogte van Turnhout, stroomafwaarts van De Liereman.

De provincie heeft een modelleringsstudie laten uitvoeren, waaruit blijkt dat bergingslocaties meer effect hebben, naarmate ze meer stroomafwaarts – maw dicht bij de overstromingslocatie (= knelpunt) – zijn gelegen. In het definitief scenario is gekozen voor 2 knijpstuwen, de meest opwaartse net voor de aftakking van de Oude Aa en de meest afwaartse knijpconstructie net voor de monding van de Lieremansloop. Met deze ingreep wordt een herstel van de natuurlijke waterhuishouding en een verhoging van de buffercapaciteit van het valleigebied van de Aa beoogd.

De tussentijdse resultaten van deze studie en de eerste voorontwerpen werden toegelicht in de Werkgroep Vallei van de Aa, de Overleggroep, commissie en comité van het natuurinrichtingsproject. De provincie Antwerpen heeft op 5 juni 2019 haar beleidsintenties en de resultaten van de modelleringsstudie toegelicht in de raadzaal van Oud-Turnhout aan de betrokken belanghebbenden (eigenaars, gebruikers, vruchtgebruikers). In 2020 werden bijkomende opmetingen verricht met het oog op de opmaak van een definitief ontwerp in 2021. Verder werden ook alle eigenaars en/of gebruikers van percelen binnen het projectgebied gecontacteerd om de mogelijke impact van het project in kaart te kunnen brengen.

VLM treedt in dit proces op als bruggenbouwer, waarbij de beleidsintenties van de provincie Antwerpen werden afgestemd op de uitwerking van het natuurinrichtingsproject De Liereman én de afspraken van het Raamakkoord. Om een maximale afstemming te bekomen met het natuurinrichtingsproject staat VLM ook in voor de nodige grondverwervingen.

Op de laatste overleggroep en commissie- en comitévergadering is gemeld dat voor de zones ingericht door de provincie, verwerving en beheer door ANB wordt vooropgesteld.

Het Agentschap voor Natuur en Bos kan hierdoor invulling geven aan mijn beleidsintenties rond bosuitbreiding en Blue Deal via blauwgroene dooradering van de Aa-vallei, waarbij bestaande kleine, geïsoleerde bosjes met elkaar worden verbonden en er bijkomende ruimte voor water en valleinatuur komt (waaronder voor elzenbroekbos (91E0) als prioritair habitat).

4 GRONDVERWERVING EN -MOBILITEIT

De Vlaamse Landmaatschappij koopt gronden voor de realisatie van natuurdoelen in kader van het natuurinrichtingsproject en voor het opzetten van ruiloperaties met betrokken landbouwers. Gronden kunnen worden gekocht door middel van het recht van voorkoop, het recht van voorkeur, lokale grondenbank IHD en via eigen patrimonium van VLM.

In de periode 2015 – begin 2020 werden 71ha 45a 10ca gekocht voor een totale kostprijs van 4.612.389,81 euro, op te delen in 4.304.357,75 euro kostprijs onroerend goed, 262.516,5 euro pachtbeëindiging en 45.515.56 euro aktekosten.

5 BESLUIT

De Vlaamse regering neemt akte van de verschillende elementen die in deze mededeling zijn opgenomen als voortgang van de werking van de *Overleggroep* "Landschap De Liereman en omgeving". Hiermee wordt de VLM, die zich nu zal toeleggen op de uitwerking van natuurinrichting en de begeleidende maatregelen voor landbouw, ontheven uit haar voorzittersrol voor de *Overleggroep*. Met het Ministerieel Besluit Maatregelen en Modaliteiten van het natuurinrichtingsproject is nu de volgende concrete stap in de uitvoering van het Raamakkoord gezet.

De Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme

Zuhal Demir